

Лектира за четврти
разред основне
школе

Александар Поповић

ПЕПЕЉУГА

Лектира за четврти разред основне школе

• Александар Поповић •

ПЕПЕЉУГА

Бајка за приказивање у три дела

ВУЛКАН
ЗНАЊЕ

ПРВИ ДЕО

ПРОМЕТАЊЕ МЕТЛЕ У ГИТАРУ ОЧЕВО НЕЗАХВАЛНО СРЦЕ РАЗНОБОЈНИ ШЕШИРИ ПЛАВИ ПАТЛИЦАН У ЦВЕТУ ПРИЧА О НЕСРЕЋНОЈ ЉУБАВИ

(Код куће. Шјорей са узаврелим лонцима. Велико зидно ојледало. Велика сала маркизе¹ Лизе – комбинација вијџраја² и колажа. Пејелуја чистии мейлом њод и машија. Машијајући она несвесно мења свој однос њрема мейли, односно мейла се њосијейено њромеће³ у њијару. Кад Пејелуја зајева сонї⁴ „Кад ди”, мейла у њеним рукама и узаврели лонци на шјорейу дају од себе њлас њијаре, односно виоле⁵ и фајоџа.⁶)

¹ маркиза – женска племићка титула

² витрај, витраж – украсна врата или прозори од бојеног стакла

³ прометати се – претварати се у нешто

⁴ сонг – песма која се пева у драмском или филмском делу

⁵ виола – гудачки инструмент налик на виолину, али нешто већи од ње

⁶ фагот – дрвени дувачки инструмент

ПРОМЕТАЊЕ МЕТЛЕ У ГИТАРУ

ПЕПЕЉУГА: О, како је то лепо... ићи на бал! Кад порасте ноћ плава као мастило и сва стакла на прозорима дворца обоји плаветнилом... Кад месечина иза куће распе сребрњаке⁷ по башти... О, како је то лепо – као што си ти лепа, маркизо... Тако!... И ко зна како би било лепо кад би месечина поцепала жабокречину да се окупа у бари... Ја бих села на праг с иглом и концем... ал' то не би била игла као што су обичне игле, лепа Лизо... већ би то била борова иглица... а конач паучина... као твоја чипка!... Кад би се месечина сита искупала и наједном пред поноћ отишла... ја бих скинула своје филцане⁸ папуче и боса бих загазила у бару да окрпим жабокречину боровом иглицом и паучином... О, кад би то било!... Можда би дундева иза кућа у кукурузу порасла велика као фолксваген с покретним кровом... с оранжасто-жутим тапацирунгом⁹... и с воланом од зеленкасте вреже¹⁰... О, како би то било лепо... Лизо!... Како би то било лепо кад бих се у двор за бал одвезла у белом дундевастом двоседу са сребрном траком у коси која се вијори као реп неке звезде у тмини!... О, како је то... играти окретне игре с лепо васпитаним принцом... и да ниједан одлучни тата не стане на пут среће између заљубљених... лепа моја Лизо, маркизо... Сигурно да је лепше од свега заруменети се као мајска ружа... и заблистати као јутарња роса... и постати права принцеза Пепељуга, ооо!... О, кад би... само кад би... Кад бих постала истинска принцеза, купила бих златно корито и сапун који мирише на љубичице!.... Купила бих штипаљке од слонове кости... и принчева кошуља би се њихала на поветарцу, бела као љиљан... Само кад би... кад би...

⁷ сребрњак – сребрни новац

⁸ филц – врста меке тканине

⁹ тапацирунг, тапецирунг – пресвлака, облога од тканине или коже

¹⁰ врежа – стабљика или изданак биљке пузавице, лозица

(*Пева.*)

Само кад би једном било,
оно што се у сну снило,
нешто лепо – немогуће:
кô кад горе изнад куће
месечина тихо трупће...
Труп-труп, труп-труп,
труп-труп!...

Кад у мрклој ноћи гасе
све лампе и мала светла,
чућеш можда тад таласе
како шуме као метла
и шапућу као туш...

Шуш-шуш, шуш-шуш,
шуш-шуш!...

Али кад би... али кад би... кад би...

(*Пева даље.*)

Кад би само једном било,
оно што се у сну снило...

ОТАЦ (*улеће и расцршује илузију*¹¹): Врило!... (*Полеће ка шћорейу и дува.*) Пепељуго, млеко је врило!...

ПЕПЕЉУГА (*ћрилази*): Јао, искипело је!...

ОТАЦ: И то баш сад!... Мама ће се снуждити!... Тај мирис загорелог млека увући ће се у ствари!

ПЕПЕЉУГА (*махнићо*,¹² *ућлашено маше крћом*): Растераћу, тата!... Растераћу као олујни ветар облаке... ууууу! (*Брзо оћвара врайћа и ћрозор.*) Отворићу врата и прозоре да направим промају укосо!

ОТАЦ (*ћровирује у ћравцу оћворених врайћа*): А где су оне?...

ПЕПЕЉУГА: У вароши,¹³ тата... пазаре. (*Зайћвара ћрозор и врайћа.*)

¹¹ илузија – овде: заваривање, неостварљив циљ

¹² махнито – безумно, лудо

¹³ варош – мали град; овде: центар, трговачки део града

ОТАЦ: Срећом!... Немој им ни рећи шта се овде догодило и спусти неколико зрна веће¹⁴ на плотну, да освежимо ваздух!

ПЕПЕЉУГА: Да, тата... хоћу, тата... немој да се љутиш, тата!

ОТАЦ: Ма не љутим се ја!...

ПЕПЕЉУГА: Замишљен си, тата, као кад попуњаваш тикете спортске прогнозе...

ОТАЦ: Забринут сам, кћери... Много се бринем хоће ли наћи виклере за Пепину!

ПЕПЕЉУГА: Наћи ће их, тата!... Нису виклери реткост као стари китњасте сатови који цвркућу „Тви-тви...” или стоне лампе са угравираним¹⁵ лептирима, рецкастим цветићима...

ОТАЦ: Али ако не нађу виклере за Пепину, Пепина ће се растужити...

ПЕПЕЉУГА: Ја ћу јој угрејати колмајз¹⁶ на жару, тата!...

ОТАЦ: Она ће плакати!... Пепина ће горке сузе лити!... Мене то потресе, Пепељуго, из темеља... ти разумеш?

ПЕПЕЉУГА: Аха!

ОТАЦ: Пепина нема свог правог тату, као што сам ја теби прави тата... Теби је лако! А Пепина и Роза су сирочад!...

ПЕПЕЉУГА: Ми се трудимо да према њима будемо добри... као блато, тата... као што је блато добро за неке мале сироте прасиће, тата!

ОТАЦ: Морамо, Пепељуго, разумеш?...

ПЕПЕЉУГА: Аха!

ОТАЦ: Њихова је мама сад моја жена и теби мама!

ПЕПЕЉУГА: Није права мама...

ОТАЦ: Али ти имаш правог тату... мене! А ја њима морам само да заменим тату, да се о њима бринем, да им обезбедим угондан живот да се не би осетиле тужне и ружне... разумеш?!

ПЕПЕЉУГА: А-ха!

¹⁴ вења – биљка клека

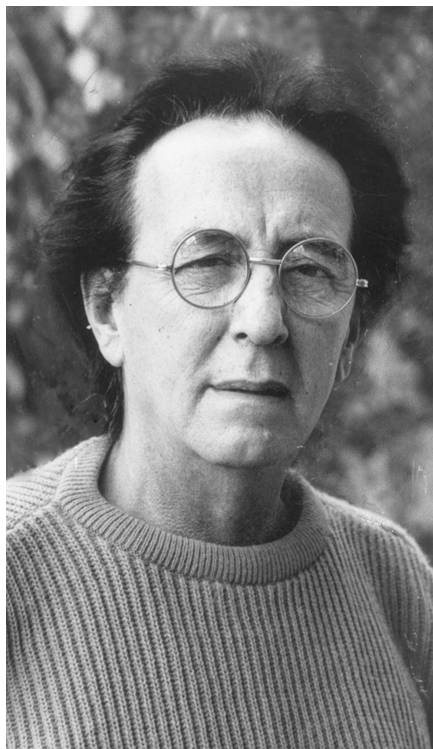
¹⁵ угравирати – урезати слику, шару, слова и сл. на металу, дрвету, камену

¹⁶ колмајз – метални виклери за увијање косе који се најпре морају угрејати

ШАРЕНЕ СТРАНЕ

Александар Поповић

Ко је био Александар Поповић?

Александар Поповић је један од наших најпознатијих драмских писаца. Писао је како за одрасле, тако и за децу. Осим драмских комада за позориште (којих је написао више од четрдесет) и за радио (педесетак), писао је и сценарије за телевизијске драме и серије, као и романе за децу.

Рођен је у Убу 1929. године, али је цео живот провео у Београду, до своје смрти 1996. године. У својим двадесетим годинама бавио се разним занимањима. Био је зидар, молер, стаклорезац..., а писањем је интензивно почео да се бави у тридесетим годинама живота. На то је пресудно утицало познанство с нашим чувеним писцем Душаном Радовићем. На његов позив почиње за Радио Београд да пише радио-драме за децу. Тиме се бавио пуних шест година, пре него што је почео да пише и за одрасле.

За своје стваралаштво добио је велик број књижевних и позоришних награда, а 1996. године проглашен је и за личност године. Представе по његовим драмским текстовима постављала су скоро сва наша позоришта.

Једном приликом је рекао: „У животу само деца постоје, све друго је ништа.”

Ајфелова кула

Један од симбола Париза, главног града Француске, јесте решеткисти челични торањ. Изграђен је 1889. године, а име је добио по Густаву Ајфелу, власнику компаније која ју је саградила. За изглед саме куле, ипак, заслужна су двојица пројектаната: Морис Кеклан и Емил Нужије.

У време када је подигнута, Ајфелова кула је поделила француску јавност. Они који су јој се дивили називали су је „стара дама”, а њихови противници звали су је „руглом Париза”. Поједини критичари су чак ишли толико далеко да су говорили како би је требало минирати и срушити. Чим су нацрти и пројекти представљени јавности, једна група Парижана потписала је петицију да се забрани изградња тог „одвратног металног стуба”, „бескорисног и чудовишног”. Они су, срећом, били у мањини јер се већини становника престонице предлог пројекта веома допао.

Изградња овог 300 метара високог архитектонског чуда трајала је нешто дуже од две године. Све до 1930. године била је то највиша грађевина на свету. Тешка је чак 9.700 тона, а сачињена је од 18.000 елемената.

На сваких седам година цео торањ се фарба и у ту сврху се потроши око 60 тона боје. До врха торања се стиже лифтом, али ако сте у доброј кондицији, можете се до тамо попети и степеницама – којих има 1.665!

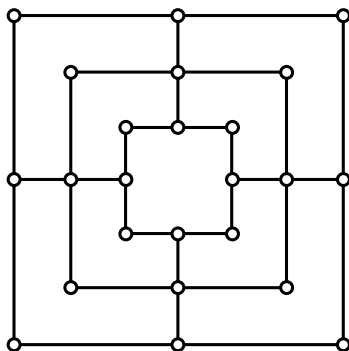

С обзиром на то да је Ајфелова кула подигнута за потребе Светске изложбе, која се те 1889. године одржавала у Паризу, првобитним планом било је предвиђено да остане у француској престоници свега двадесет година, након чега ју је требало раставити. Срећом, ова кула се и даље поносно издиже изнад Париза и данас је једна од најпознатијих и најпосећенијих грађевина на свету. „Челичну даму”, како је називају Парижани, годишње посети око седам милиона туриста.

Заиграјмо – мице

Да бисте започели ову занимљиву игру, која се игра у двоје, треба најпре да нацртате шему као на слици. То можете учинити на папиру или картону, на некој дашчици, па чак и кредом на бетону или прстом по песку.

Осим табле, биће вам потребно 18 фигурица: 9 једне и 9 друге боје. У ту сврху можете употребити зрна пасуља, каменчиће, пластичне чепове или било какве фигурице за неке друге друштвене игре – битно је само да сваки играч има 9 фигурица за играње друге боје.

Као што је поменуто на почетку, мица је стратешка игра за два играча. Игра почиње тако што играчи наизменично стављају по једну фигуру на кружиће (кућице) све док не поставе све фигуре. Циљ је формирати „мицу” – низ од три фигуре постављене у једном реду (усправно или водоравно). Зато, када приликом постављања фигура један играч стави две фигуре у истом реду, други играч треба да постави своју фигуру на треће место у том реду. Играч који ипак успе да направи „мицу”, има право да противнику „поједе”, тј. одузме једну његову фигурицу: то може бити било која фигура која већ није део неке „мице”.

Када су све фигурице постављене на таблу, играчи почињу наизменично да их померају у свим слободним правцима – од једне до друге слободне кућице, без прескакања. Сваки играч има право на један потез у једном кругу. Играчи треба да се потруде да што пре направе још неку мицу, али и да у томе спрече противника.

Играч који остане са само три фигуре има право да почне да „лети”. То значи да не мора да се креће кружић по кружић већ може да скочи на било које поље како би спречио противника да направи „мицу”.

Игра се завршава када један играч остане с мање од три фигурице, када не може више да се помери јер га је противник блокирао са свих страна или када оба играча дођу у ситуацију да не могу више ништа да „поједу” један другом.

Још један китникез, МОЛИМ!

Често се чује како је китникез једна од најстаријих забележених војвођанских посласица. Назив јој потиче од немачке речи Quittenkäs, што значи – сир од дуња. То је заправо желе од дуња које се кувају са шећером. Носи немачки назив зато што је пореклом из Аустроугарске. Некада се овај слаткиш правио у јесен широм Војводине, а могао је да стоји припремљен и по неколико месеци – уколико га пре тога укућани не поједу у сласт, наравно.

Предлажемо вам да са својим старијим укућанима пробате да направите ову укусну старинску посласицу и уживате у помало заборављеним укусима Војводине. Потребни су вам свега: 1 кг очишћених дуња, 800 г шећера и један лимун.

Дуње добро оперите, одстраните им семенке и гњиле делове (али их немојте љуштити). Исецкајте их на коцкице, налијте

водом тек толико да покрије воће, додајте сок од лимуна и кувајте док не омекшају, око један сат. Када се скувају, оцедите их и испасирајте (штапним миксером или у блендеру). Испасирану смесу кувајте са шећером све док се маса не стегне – треба да буде чвршћа

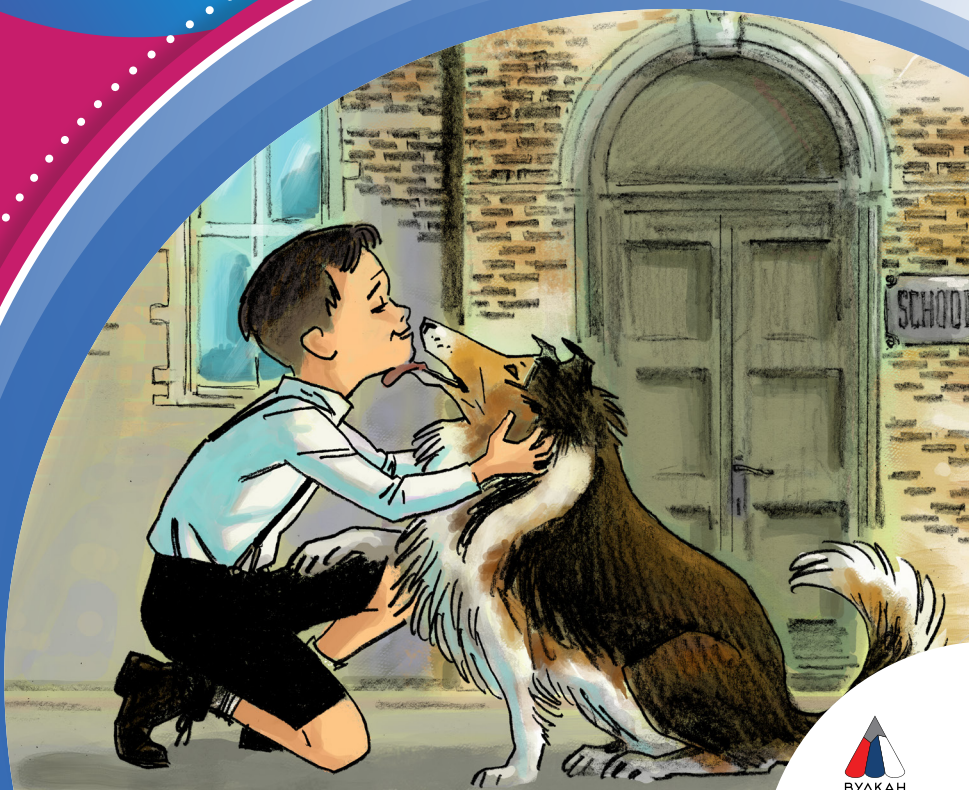
од џема. За то ће вам бити потребно око два сата, а знаћете да је готово када за варјачом почне да остаје празан траг. У скувану смесу можете по жељи додати сецкане орахе. Готов китникез преручите у науљене посуде или модле. Када се добро охлади, изручите га, исеците на комаде и по жељи уваљајте у шећер или млевене орахе. Оставите га потом на хладном месту у кући да одстоји неколико дана, а након тога уживајте у овом преукусном слаткишу. Ако се и деси да не поједете све одмах, можете га месецима чувати у хладној просторији у картонској кутији.

Лектира за четврти
разред основне
школе

Ерик Најт

ЛЕСИ СЕ ВРАЋА КУЋИ

Лектира за четврти разред основне школе

• Ерик Најт •

ЛЕСИ СЕ ВРАЋА КУЋИ

Превела
ДАНИЦА ЖИВАНОВИЋ

ВУЛКАН
ЗНАЊЕ

I

Није на продају

Свако у Гринал Брицу познавао је Леси Сема Караклоа. Могло би се мирне душе рећи да је она била најпознатији пас у селу. И то из три разлога.

Прво, готово сваки човек у селу морао се сложити с тим да је она најлепши примерак овчарског пса којег је ико дотада видео.

А то је заиста било врло ласкаво за Гринал Бриц, јер су у том месту Јоркширске покрајине – више него у ма ком другом месту на свету – псе сматрали правим владарима. Изгледа да се у том туробном¹ делу северне Енглеске пси гаје успешније него игде другде. Оштра клима тога краја, са честим ветровима, праћеним хладним кишама, који бришу преко мочварних висоравни, утичу снажно на бујност длаке паса и чине их веома отпорним и јаким, као што, уосталом, чини јаким и отпорним и људе који тамо живе.

Тамошњи људи воле псе и вични су њиховом одгајању. Можете отићи у било које од стотину тих малих рударских места ове највеће енглеске покрајине и видећете како за скромно обученим радницима каскају пси тако fine и аристократске пасмине² да би им позавидели и најбогатији љубитељи паса у свету.

Гринал Бриц је место исто као и свако друго јоркширско село. Његови становници умели су да разумеју и воле псе, и било је мноштво лепих паса који су, као што рекосмо, каскали за својим господарима; али је, при свему томе, опште мишљење било ово: ако је икада постојао пас лепши од ове керуше Сема Караклоа – одгајене у Гринал Брицу – онда је то, заиста, морало бити давно пре њихова доласка на свет.

¹ туробно – суморно, које изазива потиштеност и незадовољство

² аристократска пасмина – племенита раса паса

Постојао је још један разлог због којег је Леси била нарочито позната у селу. „По њој можете дотеривати часовник”, говориле су жене.

То, међутим, потиче још из много ранијих дана, када је Леси била још весео и несташан једногодишњи пас. Једног дана је Караклоов дечак Џо дошао кући дршћући од узбуђења:

– Мајко! Шта мислиш, ко ме је данас сачекао када сам изишао из школе? Леси! Реци, откуда је могла знати да сам ја тамо!?

– Морала је ићи твојим трагом, Џо. Само бих тако могла то да протумачим.

Али, било како му драго, Леси га је чекала и сутрадан пред школском капијом, и прекосутра опет. И недеље, месеци и године су пролазиле, и увек је бивало исто. Жене су гледале с прозора својих кућа – као и трговци с врата својих дућана у Високој улици – како овај поносити пас црно-бело-златне боје сигурним кораком иде улицом и говориле:

– Мора да је пет до четири – иде Леси!

Била киша или сунце, пас је увек стајао тамо очекујући једног дечака – једног од оних који су јурили бетонираним двориштем – оног јединог којег је пас волео! Увек је то био сусрет пун радости, а затим би дечак и пас пошли заједно кући. И тако је то трајало пуне четири године.

Леси је заиста била омиљена у селу. Готово сви су је познавали. Али су се становници Гринал Бриџа нарочито поносили Леси јер је она имала нечег што је за њих било од вредности, мада то „нешто” нису умели понајбоље да објасне. Но, у сваком случају, то „нешто” било је у вези с њиховом гордошћу,³ а гордост у вези са – новцем.

Обично кад неко гаји једног лепог пса, онда тај пас једнога дана престаје да буде пас; он постаје „ствар са четири ноге” која вреди новаца. Разуме се да је то и даље псето, али сада и нешто друго, нешто што би могло привући пажњу каквог богаташа или вештог трговца и познаваоца паса, да га запази, зажели и – купи.

³ гордост – охолост, поноситост

И богаташ може волети псе искрено као и сиромах. У томе између њих нема разлике, али се они разликују по томе како ко од њих гледа на новац. Сиромашан човек мора да размишља колико ће му угља бити потребно ове зиме; затим, колико пари ципела и шта још све да би исхранио и одржао своју децу. И онда ће доћи кући и рећи:

– Ето, ја то морам учинити. Немојте ме мучити! Једнога дана, касније, одгајићемо другога пса кога ћете волети као што сте и овог волели.

И тим путем отишло је много лепих паса од својих кућа из Гринал Брица. Али не и Леси!

Чак ни војвода од Рудлинга, а то је цело село знало, није могао да купи Леси Сема Караклоа. Ни тај имућни војвода, који је живео на свом великом имању, једну миљу⁴ даље од села, и који је имао штенаре препуне дивних паса.

Три пуне године је војвода покушавао да од Караклоа купи Леси, али Каракло је остајао упоран.

– Узалуд је да опет повишавате цену, ваше лордство – рекао је. – То би било... не, она није на продају ни по коју цену!

Целом селу је то било познато. И то је, ето, био разлог што је Леси толико значила за њих. Они су се њоме толико поносили да ни новац није могао да им је одузме.

Али пси припадају људима, а људи су потчињени судбини. Понекад наиђе време када судбина примора човека да погне главу и угуши понос како би својој породици могао обезбедити хлеб.

⁴ миља – мера за дужину, око 1.600 метара

Лектира за четврти
разред основне
школе

Јохана Шпири

ХАЈДИ

Лектира за четврти разред основне школе

• Јохана Шпири •

ХАЈДИ

Роман за децу и оне који воле децу

Превоо
ЖИВОЈИН ВУКАДИНОВИЋ

ВУЛКАН
ЗНАЊЕ

Чика с Планине

Од старога градића Мајенфелда, који има диван положај, вијуга пешачка стаза кроз зелене сеновите ливаде све до подножја великих и мрких¹ планина које се с те стране надносе над пространом долином. А с места где се стаза пење стрмо у планину шири се са пашњака покривених меком ниском травом опојни² мирис горског³ цвећа.

Тим уским брдским путићем, једног ведрог сунчаног јунског јутра, пела се висока и кршна⁴ девојка. За руку је водила дете чији су образи били тако зајапурени да је румен пробијала кроз детињу мрку, сунцем опаљену кожу. Па није ни чудо – девојчица је и поред врелог јунског сунца била тако натронтана као да је цича зима. Једва ако је имала пет година, али каква је заиста није се могло видети јер је била обучена у две-три хаљине, а поред тога још и умотана у дебелу црвену вунену мараму, тако да јој се лик није видео. У тешким планинским поткованим ципелама на малим ногама, сва у зноју, једва се кретала узбрдо. Морале су пешачити већ добар сат кад стигоше до засеока⁵ названог Селце, који лежи на пола пута до планинског врха. Ту наше путнице дочекаше с поздравима са свих страна. Неки су их дозивали с прозора, други с кућних прагова, а неки из дворишта, јер је то било родно место девојке. Она је, међутим, на све поздраве и сва запиткивања само у пролазу одговарала и не застаде нигде све

¹ мрко – тамно, загасито, црно

² опојно – које заноси својим мирисом, чаробно

³ горско – планинско

⁴ кршна – лепог стаса, снажна

⁵ заселак – сеоце, омање село које припада другом, већем селу

док не стиже на крај засеока, до последње куће, одакле јој до-
викну један глас са врата:

– Дета, причекај мало, идем и ја с тобом ако ћеш даље!

Девојка, којој су те речи биле упућене, стаде, а дете пусти
њену руку и седе на земљу.

– Јеси ли уморна, Хајди? – упита је њена пратиља.

– Не, само ми је врућина – одговори дете.

– Брзо ћемо стићи горе. Мораш само да правиш веће кораке,
па ћемо за један сат бити тамо – бодрила је Дета девојчицу.

Утом се појави на вратима једна дебела жена добродушног
лика и придружи се њима двома. Она је била Детина стара позна-
ница, те њих две брзо заподенуше⁶ жив разговор о свим станов-
ницима Селца и околине. Девојчица устаде и пође за њима.

– Па куд си кренула с тим дететом? – упита је дебела жена. –
То је сигурно дете твоје покојне сестре?

– Јесте – одговори Дета. – Водим је горе Чики. Тамо треба да остане.

– Шта? Код Чике с Планине да остане дете!? Јеси ли ти при
себи, Дета!? Како можеш тако нешто да урадиш? Ал’ ће те старац
лепо дочекати! Истераће те, да знаш, заједно с дететом!

– Не сме да нас истера, он је њен деда. Мора да јој помогне.
Ја сам дете досад чувала, а право да ти кажем, Барбара, нећу да
се само детета ради одрекнем овакве службе каква ми се нуди!
Нека сад деда учини што му је дужност.

– Да, кад би он био човек као што су остали људи, учинио
би – потврди дебела Барбара. – Ти га бар знаш. Шта да ради с
једним дететом, и то с овако малим? Неће моћи код њега дете да
опстане. А куда ти идеш, у које место?

– У Франкфурт⁷ – изјави Дета. – Добијам тамо одличну слу-
жбу. Знаш, та је породица прошлог лета била доле у бањи. Њихо-
ва је соба била у моме ходнику, па сам их служила. Онда су већ
хтели да ме са собом поведу, али ја нисам могла да пођем. Сад су
опет дошли и хоће да ме воде. Идем с њима, што не бих!

⁶ заподенути – започети

⁷ Франкфурт – град у Немачкој

– Не бих волела да сам на месту овог детета! – рече Барбара дижући руке. – Сам би Ђаво знао шта је с тим старцем! Годинама ни за кога живог неће ни да чује! У цркву ни крочио није, па и кад сиђе с планине с оном својом дебелом тојагом,⁸ сви га се боје и клоне га се. Дебеле му седе обрве, брада страшна, изгледа као неки стари незнабожац⁹ или Индијанац, и човек је срећан ако се не сретне с њим. Ни у сну да га не сниш¹⁰!

– Какав је да је – рече Дета одсечно – деда је и мора да се брине о свом унучету. Ништа му нажао не сме учинити, јер би он био одговоран, а не ја.

– Баш бих желела да знам – рече Барбара радознано – какав ли грех носи на души тај старац кад је у стању да сам-самцит живи на планини и да, стално намрштен, избегава људе. Свашта се о њему прича. Ти си сигурно морала нешто чути од своје сестре, зар не, Дета?

– Како да нисам, само нећу о томе да говорим, јер кад би ме он чуо, лепо бих се провела.

Ипак, Барбара је још одавно желела да сазна шта је то са Чиком с Планине те мрзи цео свет и живи горе као какав пустињак.¹¹ Зашто људи о њему говоре шапатам, као да се боје да што против њега кажу мада нису на његовој страни. И, најзад, зашто га сви у Селцу називају Чиком кад он не може да буде чика свих становника у Селцу. Како се Барбара недавно удала, а дошла из села Приртигау, није познавала много људи нити је знала шта се у Селцу и околини дешавало. Али Дета, њена добра познаница, родом је баш из Селца и живела је ту све до пре годину дана с мајком, после чије се смрти преселила у бању Рагац, где је добила службу собарице у једном великом хотелу. И овога јутра је стигла с дететом из бање. До Мајенфелда је дошла на возу сена, који је терао један њен познаник, те је примио и њу и дете. А Барбари је ова прилика била

⁸ тојага (тољага) – батина, јак штап

⁹ незнабожац – онај који не верује у бога, безбожник

¹⁰ снити – сањати

¹¹ пустињак – човек који воли самоћу и избегава дружење с људима

добродошла да задовољи своју радозналост. Зато је пријатељски ухватила Дету подруку и рекла:

– Од тебе ваљда могу да чујем шта је истина, а шта није. Ја мислим да би бар ти морала знати шта је у ствари. Реци ми сад шта је то са старцем. Је ли он одувек мрзео људе и они њега?

– Да ли је баш увек био такав, не могу тачно да ти кажем. Мени је сад двадесет и шест година, а њему седамдесет. Нисам га знала кад је био млад – разуме се. Не знам шта се све причало о њему у вашем селу, али ја много што знам, јер је моја мати из Домлешка, као и он.

– Шта тиме хоћеш да кажеш, Дета? – рече Барбара мало увређено. – Не прича се макар шта у моме селу. А знај да ја умем и да ћутим ако треба. Де, испричај ми шта знаш о њему, нећеш се кајати.

– Добро, причаћу, али ником ни речи, обећај! – опомену је Дета.

Окрете се сад да види није ли девојчица сувише близу да чује њихов разговор. Но детета не беше нигде. Мора бити да је поодавно било заостало за њима, а оне то нису ни приметиле. Дета застаде и поче да се осврће на све стране. Њихова путања кривудала је доста, али се могла видети све до Селца. На њој није било никога.

– Ено је! – узвикну Барбара – Видиш ли, тамо? – и она показује руком далеко од стазе. – Пење се узбрдо са козаром Петром и његовим козама. Зашто ли је само тако касно данас потерао козе? Ал’ баш добро. Нека он буде уз њу, бар да можеш све натенане да ми испричаш.

– Ах, не мора Петар за њу да се брине! Бистра је она и сувише за својих пет година. Све види и зна шта се око ње дешава. Паметна је то девојчица и довитљива, и то ће јој добро доћи, јер старац нема ничега осим своје две козе и те колибе у планини.

– А да ли је икад имао шта више? – упита Барбара.

– Он? Како да није! – одговори жустро Дета. – Имао је једно од најлепших имања у Домлешку. Имао је још само млађег брата, доброг и вредног. Једнога дана Чика се одвоји од села и

породице, погосподи се,¹² па је лутао којекуда по свету, увек у рђавом¹³ друштву. Пошто је прокоцкао и пропио цело имање, родитељи му свиснуше од муке и јада.¹⁴ А кад је тако дотерао до просјачког штапа¹⁵ и својег млађег брата, и овај се отиснуо у свет и заувек се изгубио. Чика, кад му сем злог гласа ништа није остало, и сам се изгубио без икаквог трага. Нико испрва није знао куда је отишао. Касније се чуло да је отишао у Напуљ¹⁶ и ступио у војску. После тога се о њему ништа није знало читавих петнаест година. Онда се једнога дана изненада појави у Домлешку с једним дечаком, кога је хтео да смести негде у родбини. Али нико није хтео да чује за њега и свака су се врата пред њим затварала. То га је толико озлоједило да се зарекао да никад више у Домлешк неће ногом крочити, па оде у Селце да ту живи са својим сином. Свакако да је имао и новца. Свога сина Тобију дао је на дрводељски занат. Тобија је занат изучио и био добар младић, кога су сви ценили у селу. Само за старца нико није марио. Причало се да је побегао из војске због неких тешких кривица, па чак и да је убио неког човека, али не у рату, него у некој кафанској тучи. Он ми дође и неки рођак, јер је баба његове мајке била сестра моје бабе. Звали смо га Чиком. Па како смо ми скоро са свим људима у Селцу били у сродству и са очеве стране, и они су га сви звали Чиком. А откад оде горе у планину, сви га прозваше Чика с Планине.

– А шта је било с Тобијом? – упита Барбара радознано.

– Чекај мало, не могу све одједанпут – одврати Дета. – Дакле, Тобија је био на занату у Мелсу, па пошто га је изучио, дође у Селце, где се ожени мојом сестром Аделхаидом, јер су се они одувек волели, па ни после венчања њихова љубав није била ништа мања. Али срећа њихова није била дугог века. Већ после две године,

¹² погосподити се – постати господин

¹³ рђаво – лоше

¹⁴ јед – огорченост, љутња

¹⁵ дотерати до просјачког штапа – осиромашити, изгубити све

¹⁶ Напуљ – град у Италији

кад је Тобија радио на једној грађевини, пала је на њега греда и убила га. А кад су несрећног човека свег унакаженог донели кући, јадна Аделхаида од бола и ужаса доби страшну грозницу и више се не опорави. Па пошто ни иначе није била јака, паде у неко чудновато стање да се напросто није могло знати кад спава а кад је будна. И тако неколико седмица након Тобијине смрти сахранисмо и Аделхаиду. Сви су жалили и јавно говорили да је то казна божја, коју је Чика заслужио због свог ранијег путог¹⁷ живота. Чак су му то и у очи говорили. И отада старац постаде још мрзовољнији, све више одрод,¹⁸ ни са ким није говорио, свако му се склањао с пута. Тако се одједном свуда прочу како је Чика заувек отишао у планину и да се више неће спустити у село. Отад живи далеко од људи. Мало Аделхаидино дете узесмо мајка и ја себи. Имало је тек годину дана. И како ми је мати умрла прошлога лета а ја хтедох нешто да зарадим доле у бањи, поведох га са собом и дадох га старој Урсуди на чување. Могла сам и преко зиме у бањи да останем, било је свакојаког посла, јер ја умем и да шијем и да крим. И тако, ето, у рано пролеће дође она породица из Франкфурта, коју сам послуживала прошле године, те сад идем с њима. Већ прекосутра путујемо, а служба је одлична, веруј ми.

– И тако старцу остављаш дете? Просто не знам шта мислиш – каза Барбара прекорно.¹⁹

– Шта хоћеш тиме да кажеш? – упита Дета. – Ја сам за ову девојчицу учинила своје, а шта ћу сад с њом! Не могу ваљда да је овако малу вучем са собом по Франкфурту. Али куда то ти идеш, Барбара? Ми смо већ скоро на пола пута.

– Ево стигла сам и ја куд сам наумила – одговори Барбара. – Треба да разговарам с Бригитом, Петровом мајком. Знаш, она зими преде²⁰ за мене. Па сад збогом, Дета, и нека ти је срећан пут.

¹⁷ пуст – овде: необуздан

¹⁸ одрод – онај који се одродио, који се отуђио од својих најближих

¹⁹ прекорно – изражавајући прекор, оптужбу, осуду

²⁰ прести – прстима или вретеном правити нити од вуне

Застадоше да се поздраве. И Барбара се упути малој, скоро црној планинској колиби која се налазила у једној удољици,²¹ неколико корачаја од пута. То је место било заштићено планином од ветра, скровито и погодно за колибицу, која је била склона паду и толико оронула²² да је уопште било опасно становати у њој, а камоли кад бесно задува јужни ветар па све почне да се тресе и клопара, и врата и прозори, а црвоточне²³ греде дрхте и пуцкарају. Да је у такве дане колиба била изложена ветру, не би од ње остало ни трага.

У тој кућици станује козар Петар, дечак од једанаест година. Сваког јутра силази у Селце, сакупи козе, па их тера високо горе у планину да тамо брсте и да пасу ниско једро²⁴ биље све до саме вечери. Затим силази опет са својим лаконогим козама са планине, а кад стигне у Селце, стави прсте у уста и звиждањем објављује свој долазак, те свако дође да узме своју козу. Обично су то дечаци и девојчице, јер су козе мирне и деца их се не плаше. То су били једини тренуци – преко целог лета – када се Петар састајао са својим вршњацима. Иначе, живео је сам са козама. Имао је, истина, код куће мајку и слепу бабу, али је свакога јутра морао рано да иде од куће, а увече се враћао из Селца касно, јер је волео што дуже да се задржи са децом у игри. Тако је остајао код куће само толико времена колико му је требало да ујутру брзо поједе млеко са хлебом, а увече то исто, те да се најзад свали у постељу и заспи као клада. Његов отац, кога су такође звали Петар козар, јер се и он у младости бавио истим послом, погинуо је пре неколико година обарајући дрво у шуми. Његову мајку, којој је било име Бригита, звали су сви због тога Козарицом, а слепу бабу звало је бабом и старо и младо.

Дета је причекала скоро десет минута и окретала се на све стране гледајући где су деца са козама. А кад их нигде не угледа, попе се

²¹ удољица – мало удубљење

²² оронула – дотрајала, која се једва одржава

²³ црвоточне – оне које су изгризли црви

²⁴ једро – здраво, сочно

још мало више, одакле је могла да обухвати погледом целу планину, све до подножја, те се поче нестрпљиво и узнемирено освртати на све стране. Међутим, деца наиђоше с друге стране, јер је Петар знао многа места где су његове козе могле да нађу једру грање и жбуње. Зато је са својим стадом и шврљао тамо-амо. У почетку се дете, натронтано оним силним хаљинама и задувано, напрезало из све снаге да корача. Није ништа говорило, али је стално посматрало Петра, који је својим босим ногама у лаким чакширама²⁵ без напора скакао тамо-амо за козама, а козе су се танким витким ножицама још лакше пеле преко бусења²⁶ и камења уз стрме обронке. Одједном, дете седе на земљу, брзо изу ципеле и чарапе, скиде своју дебелу црвену мараму, откопча и свуче обе хаљинице једну за другом, пошто јој је њена тетка Дета навукла преко свакодневне празничну, само да се ништа не би морало носити. И тако дете остаде само у лакој доњој хаљиници, весело машући голим рукама. Сву своју одећу остави на гомили, скочи и потрча поред Петра, лако, баш као нека козица. Петар се није освртао за дететом, које је било заостало, те није видео шта је оно урадило. Кад је угледа овако лако одевену, насмеја се; а кад му поглед паде на гомилу хаљина, тако се засмеја да му се уста развукоше од једног увета до другог. Али ништа не рече. И када се дете осети овако слободно и лако, отпоче разговор с Петром. Сад је Петар морао да одговара на многа питања. Дете је желело да зна колико има коза, куда са њима одлази и шта ради кад тамо стигне. Тако најзад стигоше деца с козама до колибе, те их тетка Дета опази. Чим угледа ту дружину како се пење узбрдо, викну из свег гласа:

– Хајди, шта то радиш, каква си? Где су ти хаљине, где ти је марама? И нове сам ти ципеле купила, и нове ти чарапе сплела, па ничега нема, ничега! Хајди, шта радиш, куд си све то денула²⁷?

Дете је мирно показало низ брдо и рекло:

– Тамо.

²⁵ чакшире – панталоне

²⁶ бусен – комад земље заједно с травом

²⁷ денути – ставити

Тетка погледа у том правцу, и заиста, тамо је лежало нешто, а одозго је била једна црвена тачка, мора бити марама.

– Несрећо моја! – викну тетка у највећем узбуђењу. – Како ти је то могло пасти на памет! Зашто си се свукла, шта то значи?

– То мени не треба – одговори дете и нимало се није кајало због онога што је учинило.

– Јао, несрећо! Будало једна! Зар заиста ништа не разумеш? – јадиковала је и љутила се тетка и даље.

– Ко ће сад опет пола сата да силази низбрдо! Петре, хајде, отрчи брзо доле и све ми то донеси. Иди брзо, кад ти кажем. Што ме само гледаш?! Што стојиш као да си за земљу прикован?

– Ја сам већ ионако одоцнио, немам времена – рече Петар лагано с рукама у џеповима и, не мичући се с места, мирно је слушао љутите теткине речи.

– Нећеш стићи далеко ако само бленеш не мичући се с места – викну тетка на њега. – Али ако ме послушаш, видећеш шта ћеш добити од мене! – И она му показа једну нову парицу која заблиста на сунцу. Чим Петар то виде, јурну најкраћим путем низ планину и у великим скоковима стиже до оне гомилице хаљина, па са њима тако хитро дотрча да га је тетка Дета морала похвалити. Она му даде парицу, а његово лице заблиста од среће, јер је ретко кад добио толико благо.

– То би могао да понесеш горе до Чике, јер ионако идеш истим путем – казала је сада тетка Дета полазећи путањом која се одмах иза козареве колибе пела стрмо узбрдо. Он одмах пристаде, па пође за Детом и девојчицом, носећи под левом мишком завежљај, док је у десној руци држао прут и шибао њиме по ваздуху. Хајди и козе скакале су радосно поред њега. Тако ова поворка после три четврти часа стиже до једног планинског виси,²⁸ где је на једној заравни била колиба старог Чике с Планине, изложена свим ветровима, али сва обасјана сунцем и са дивним погледом на долину. Иза колибе су се дизале три старе јеле дугих и дебелих грана. Иза њих се пружао други планински венац, чије

²⁸ вис – врх брда или планине

су падине биле обрасле лепом травом и биљем. А изнад ових, каменити обронци са жбуњем који су постепено водили горе ка стрним, голим, стеновитим врховима.

Крај колибе, с оне стране која гледа у долину, Чика је направио клупу. Ето ту је сад седео с лулом у устима, с рукама на коленима и мирно гледао како се пењу деца, козе и најзад тетка Дета, коју су мало-помало сви били престигли. Хајди је прва стигла горе. Пришла је право старцу, пружио му руку и рекла:

– Добро вече, деда.

– Како, како, шта? – упита старац грубо, једва пружајући детету руку, и осмотри је продорним погледом испод косматих обрва. Хајди издржа тај дуги поглед и ниједном не трепну, јер је деда са густим седим обрвама, сраслим у повијама,²⁹ изгледао тако необично да Хајди није могла да скине поглед с њега. Уто је стигла и тетка Дета заједно с Петром, који је мало заостао да види шта ће се догодити.

– Добар дан, Чико, довела сам вам Тобијино и Аделхаидино дете. Ви га ваљда нећете ни познати пошто га не видесте још од онда кад је имало свега годину дана.

– Шта ће то дете код мене? – упита старац кратко. – А ти тамо – довикну он Петру – гони своје козе, ниси поранио. Потерај и моје. Петар је одмах послушао и изгубио се, јер га је Чика тако погледао да га је просто пресекао.

– Дете треба код вас да остане, Чико – одговорила је Дета на његово питање. – Ја сам, мислим, учинила колико сам могла за ове четири године. А сад је на вас ред да и ви своје учините.

– Тако! – рече старац и баци брз поглед на дете. – А кад дете почне да се дерња за тобом и да кмечи, шта ћу онда с њим?

– То је ваша ствар – одговорила је Дета. – Ни мени нико није рекао шта да радим с дететом кад су ми га оставили, а имало је једва годину. Нисам тада знала ни шта ћу са собом ни са својом мајком, а камоли с дететом. Сад због службе морам да путујем, а ви сте детету најближи. Ако га нећете, радите с њим шта знате.

²⁹ повија – место изнад носа где се састају обрве

Ви ћете одговарати ако му се што деси. Ваљда нећете да своју савест оптеретите још којим грехом.

Дети није била најмирнија савест у овој ствари, зато је била тако жустра и зато је више изговорила него што је у први мах мислила да каже. Док је изговарала последње речи, Чика устаде и прострели је таквим погледом да она устукну неколико корака. Онда пружи руку и заповеднички рече:

– Губи се што пре, иди одакле си и дошла, на очи ми више не излази!

Дета није чекала да јој се то двапут каже.

– Остајте онда збогом, а и ти, Хајди – рече брзо и потрча. Трчала је све до Селца јер ју је узбуђење гонило напред. У Селцу је стадоше још више дозивати. Људи су се чудили где је девојчица, јер су сви знали чија је и шта се све с њом догодило. Чуло се са свих врата и прозора:

– Где је мала? Дета, где остави девојчицу? – А она је стално одговарала, све мрзовољније:

– Горе код Чике с Планине. Па код Чике с Планине, чујете ваљда. – Просто ју је вређало што су јој жене са свих страна довикивале: – Како си могла тако нешто да урадиш?! – Или: – Зар тако мало дете да оставиш горе код њега! – И сви су понављали: – Сирота мала!

Дета је трчала што је брже могла све даље и одахнула је тек кад више ништа није чула, јер ни њој није било лако. Мајка јој је на самрти оставила дете у аманет.³⁰ Умиривала је себе мишљу како ће својом зарадом моћи брже и више детету да помогне. Зато је сада била врло весела што оставља далеко за собом све прекоре и што сад може да прими добро место.

³⁰ аманет – оно што је некоме поверено на бригу и чување

Лектира за четврти
разред основне
школе

Драган Лукић · Милован Данојлић

ШТА СВЕ ИМА У ЈАСТУКУ

Лектира за четврти разред основне школе

ШТА СВЕ ИМА У ЈАСТУКУ

Одабране песме

Драгана Лукића и
Милована Данојлића

**Драган
Лукић**

ЈОШ ЈЕДНО ЗАШТО

Школе нису хотели
и по собама учитељи
не ређају кревете,
па зашто онда
у школској клупи
заспи понеко дете?

Школске учионице
нису фудбалска игралишта
на којима учитељ
у пиштаљку свира,
па зашто се онда
у учионицама
за време одмора сунђер шутира?

Ех, зашто, зашто,
зар се на свако зашто
мудро одговорити мора?
Овога пута, извините,
оставићемо вас без одговора.

СРЦЕ

У срцу моје маме
и моје срце куца.
Кад њено куцне – так,
моје се чује – тик.
Њено је око топло
ко око жутог сунца
и у том топлом оку
станује и мој лик.

ОДЈЕДНОМ

У кући, одједном,
патуљасто све је:
сто и столице,
кревет, пећ што греје,
а ја као тата
виши сам од маме,
могао бих кућу
да ставим на раме.

ДЕВОЈЧИЦЕ

Да ли сте и ви од своје маме,
када сте са њом по граду ишле,
тражиле да мало идете саме
и, можда, с трамваја без ње сишле?

Да ли сте и ви од своје маме
тражиле понекад ташну њену,
да мало са њом идете саме,
да виси и вама о рамену?

Да ли сте и ви од своје маме
тражиле новац у трамвају
да себи купите карту саме,
као што велика деца знају?

Да ли сте и ви од своје маме
тражиле понекад пакет који
да га носите улицом саме
под мишком, као што мами стоји?

